

Пайдаланылған әдебиеттер тізмі:

- 1 Мәдібай Қ. Әдеби мұраны зерттеу: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. -215б. – кітап
- 2 Бөкей О. «Таңдамалы» 1 том . 1994, жазушы баспасы.- кітап
- 3 Пірәлиева Г. Көркем прозадағы психологизмнің кейбір мәселелері. А., Алаш. 2003., Ізденіс өрнектері. Алматы, 2001, -221-б. – кітап
- 4 Савельева В.В. Художественная антропология. – Алматы: Абай атындағы АМУ, 1999. – 203 с.
- 5 Таңжарықова А. Д. Исабеков прозасының көркемдік әлемі.. – Алматы, 2008. -120б. – ғылыми диссертация

References:

1. Mädiбай Q. Ädebi mürany zertteu: oqu qūraly. –Almaty: Qazaq universiteti, 2014. -215b. – kitap
2. Bökei O. «Таңдамалы» 1 tom . 1994, jazuşy baspasy.- kitap
3. Pırälieva G. Kōrkeṃ prozadağy psihologizmniñ keibir mäseleleri. A., Alaş. 2003., Izdenis örnekeri. Almaty, 2001, -221-b. – kitap
4. Saveleva V.V. Hudojestvennaia antropologia. – Almaty: Abai atyndağy AMU, 1999. – 203 s.
5. Таңжарықова А. Д. Исабеков прозасынuyñ körkemdik älemi.. –Almaty, 2008. -120b. – ғылыми disertasia

МРНТИ: 17.07.21

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-7804.59>

Оралова Г.¹

¹ Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті,
Қызылорда, Қазақстан

ӘЛ-ФАРАБИ МЕН АБАЙ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ҮНДЕСТІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада адамзат ақыл-ойы алыптарының көрнекті өкілдері болған екі ғұлама Әл-Фараби мен Абай арасындағы дүниетанымдық үндестік сөз болады. Абай ақын мен Әл-Фарабидің философиялық, әлеуметтік, этикалық ой-тұжырымдарының қабысуы салыстырмалы түрде талданады.

Екі ойшыл ғұламалардың ұрпаққа қалдырған даналық ой-пікірлерінің бір-бірімен қабысып, үндесіп жататындығы шығармалары арқылы байыпталған. Әл-Фараби мен Абайдың ақыл-парасат, қадір-қасиет мүмкіндігі туралы айтылатын логикалық үндестіктің мәні талданған.

Әл-Фарабидің “Жан қуаты” жайында айтылатын философиялық ілімінің Абай қара сөздерінде тереңнен тамыр жайып, “жан құмары”, “жан қуаты”, “жанның азығы” деп түсіндірілетін философиялық даналықтарының ерекшеліктері, ұрпаққа берер тағылымы сөз болады. Фарабидің гуманистік идеяларының Абай шығармаларынан да көрініс тауып, оның халық арасына кеңінен таралып, насихаттық қызмет атқаруы әдебиеттанушы ғалымдар еңбектеріне сүйене отырып айқындалады. Әл-Фараби мен Абайдың өлең теориясына жетік болған шеберліктері шығармаларына талдау жасау арқылы бағаланды.

Хәкім Абай мен Әл-Фараби дүниетанымының үндестігі арқылы әлем әдебиетіндегі гуманистік-эстетикалық көзқарастар жүйесінің бірлігі оқырмандарын көркемдік-эстетикалық таным әлеміне жетелейтін сипаты түйінделді.

Түйін сөздер: жан қуаты, жан құмары, жан азығы, даналық, философия, ілім, дүниетаным, логикалық үндестік, қара сөз, өлең теориясы

Oralova G.¹

¹ Korkyt ATA Kyzylorda state University,
Kyzylorda, Kazakhstan

LOGICAL HARMONY OF AL-FARABI AND ABAY'S WORLDVIEW

Abstract

The article draws an ideological parallel between two outstanding representatives of humanity, scientists al-Farabi and Abai.

There is a comparison of the joint philosophical, social and ethical ideas of the poet Abay and al-Farabi. The works of two thinkers, which are in harmony with each other, are rich in the idea of wisdom, passed down from generation to generation. The logical harmony of the possibility of intelligence and dignity between the works of al-Farabi and Abay is also analyzed. Al-Farabi's philosophical teachings on "Zhan kuaty" (Strength of soul) is deeply rooted in the word 'edification Abai, about the peculiarities of his philosophical wisdom, which is interpreted as "Jean Mori" (passion of the soul), "Jean waty" (soul energy), "Jenny Asia" (food of souls). Farabi's humanistic ideas are also reflected in the works of Abay, his wide distribution among people, his propaganda role is determined by the works of literary critics. The theory of al-Farabi and Abay's skill in poetry is evaluated by analyzing their works. Thanks to the harmony of worldviews of Hakim Abay and al-Farabi, their unity of the system of humane and aesthetic views summed up the nature of world literature, leading readers to the world of artistic and aesthetic knowledge.

Keywords: energy of the soul, passion of the soul, food of the soul, wisdom, philosophy, teaching, worldview, logical harmony, words of edification, theory of poetry

Оралова Г.¹

¹ Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата,
Кызылорда, Казахстан

ЛОГИЧЕСКАЯ ГАРМОНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ АЛЬ-ФАРАБИ И АБАЯ

Аннотация

Статья ведет идеологическую параллель между двумя выдающимися представителями человечества учеными Аль-Фараби и Абаем.

Идет сравнение совместных философских, социальных и этических идей поэта Абая и Аль-Фараби. Работы двух мыслителей, находящиеся в гармонии друг с другом, богаты идеей мудрости, передаваемые из поколения в поколение. Также проанализирована логическая гармония о возможности интеллекта и достоинства между работами Аль-Фараби и Абая. Философские учения Аль-Фараби о "Жан куаты" (Сила души) глубоко укоренились в Словах назиданиях Абая, об особенностях его философской мудрости, которые интерпретируются как "Жан құмары" (страсть души), "Жан куаты" (энергия души), "жанның азығы" (пища души). Гуманистические идеи Фараби также отражены в работах Абая, его широкое распространение среди людей, его пропагандистская роль определяется работами литературоведов. Теория мастерства Аль-Фараби и Абая в поэзии оценивается путем анализа их произведений. Благодаря гармонии мировоззрений Хаким Абая и Аль-Фараби, их единства системы гуманно-эстетических взглядов подвел итог в природе мировой литературы, ведущий читателей в мир художественного и эстетического познания.

Ключевые слова: энергия души, страсть души, пища души, мудрость, философия, учение, мировоззрение, логическая гармония, слова назидания, теория поэзии

Кіріспе.Әлем өркениетінде қаламгерлердің дүниетаным үндестігі, олардың философиялық, психологиялық ойлау жүйесі арқылы айқындалады. Ежелгі дәуірден бері адамның көркемдік ойлау мүмкіндігі, сезім өрнектері адамзат жүрегінде мәңгі орын алады.

Рухани құндылықтар болып саналатын дүниелер үндестігінің көркемдік сипаты оның ықпалы арқылы көрінеді. Әдеби мұралардың өзара үндестігі, халықтың ортақ тіршілік қозғалысын құрайды. Халқымыздың асыл мұрасы болып табылатын ойшылдардың ғибратқа толы ой-толғамдары қазақ даласында ғылым мен білімнің ерте кезден бастау алып, өркен жайғанын танытатын ұлттық әдебиетіміздің сарқылмас бұлақ көздері.

Ғұлама ойшылдардың дүниетаным көзқарастарындағы сабақтастық, олардың әрқайсының даралығы мен ұқсастығын айқындайды. Біздің мақсат адамзат ақыл-ойы алыптарының көрнекті өкілдері болған екі ғұлама Әл-Фараби мен Абай арасындағы дүниетанымдық үндестікті таныту

болып отыр. Абай мен Әл-Фараби дүниетанымындағы ұқсастық, үндестікті логикалық байланыстар тұрғысынан танып, дана ойшылдықтың көзін ашуды рухани жаңғыру аясында қарастыруды жөн көрдік.

Әдістеме. Ғұлама ғалым өз заманының ұлы ойшылы Әл-Фараби, Платон, Аристотель, Гален сияқты ақыл-ой алыптарының шығармаларына түсіндірме трактаттар жазған. Ақыл-парасат адамзаттың қоғамдағы барлық проблемаларын шешуге мүмкіндік береді деп білген оның данышпандық, даналық ой-тұжырымдары өзінен кейінгі дәуіріндегі ойшыл қаламгерлердің шығармаларынан жалғастық тапқан.

Соның бірі, А.Құнанбаев ғұламалардың даналық ой-тұжырымдарын зор білгірлікпен қазақ еліне жеткізді. Ойымыз дәлелді болу үшін ғалым Х.Сүйіншәлиевтің пікірін келтіре кетейік: “Абай шығыс классикасын өзінің он саусағындай білген, еліктеген, өзінің бойындағы талантына дем берер күш-қуат тапқан. Абай өзі атап көрсеткен Фердауси, Хафиз, Сағди, Сайхали, Науаиларды ғана білуімен шектелген бе? Низамиді, Ибн-Синаны, Фарабиді, Иссаuidі, Баласағұнды білмеді ме екен? Олардың есімдері ақын еңбектерінде кездеспесе де, аталмыш данышпандарды Абайдың жетік білгені, үйренгені, еліктегені байқалып тұр. Біздіңше, Абай аталған шығыс жұлдыздарына қанық. Олардан рухани күш ала білген”, - дейді [1.,78]. Ғалымның осы пікіріне сүйенсек, Абай Әл-Фарабидің философиялық, әлеуметтік, этикалық ой-тұжырымдарымен танысып, жалғастыра түскен сияқты. Хәкім Абай мен Әл-Фараби дүниетанымының үндестігі арқылы әлем әдебиетіндегі гуманистік-эстетикалық көзқарастар жүйесінің бірлігі көркемдік-эстетикалық таным әлеміне жетелейді.

Нәтижелер. Мәселен, Әл-Фараби “Интеллект сөзінің мағынасы жайында” деп аталатын еңбегінде ақыл-парасат туралы айта келіп, оның туа пайда болатыны және жүре пайда болатынын сөз етеді. Адамның ақыл-парасаты туралы жан-жақты талдай келе, бірнеше философиялық категорияларға бөледі. Адам туғаннан ақылды, білімді болып тумайтынын, жүре келе естіп, көріп, біліп дамидынын сөз етеді.

Дәл осы ойлар Абайдың он тоғызыншы қара сөзінде айтылады. Абай: “Адам ата-анадан туғанда есті болмайды, естіп, көріп, ұстап, татып ескерсе, дүниедегі жақсы-жаманды тануы-дағы сондықтан білгені, көргені көп болған адам білімді болады”, - деген [2.,173] пікірі. Әл-Фарабидің ақыл-парасат, қадір-қасиет мүмкіндігі туралы айтылған ойларымен ұштасып жатыр. Екі ғалымның еңбектерінде өзара үндестік, қабысатын жерлерді жиі кездестіруге болады.

Әл-Фараби аспан денелерінің, жұлдыздар мен ай, күн бәрі бір-бірімен ғажайып құрылыс жасап, өмір сүруі ешбір адамның қолынан келмейді. Сол сияқты он сегіз мың ғалам бар. Оның иесі жалғыз деген. Сократтың: “Менің білгенім ешнәрсе білмейтінім”, “Наданның ең басты белгісі бәрін білу. Оның білмейтіні жоқ. Ол барлық дүниені өз пайдасына қарай бейімдеп шешуге тырысады. Оның пайдасының көлемі-ішу, жеу, ұйықтау, мақтану” деген. Егерде осындай надандардың қолына билік берсе, олар дүниені ойран етер еді. Міне, Әл-Фараби мен Абайдың болмысы осындай ойлар төңірегінде байқалады.

Ән-күй, сөз өнерінің тамаша құдіретін сезінген Әл-Фараби музыкалық трактаттарында өмірдің ерекше өрнегін аңғарып, мирас қалдырған. Абай болса-дәулет, ақыл, ғылым бәрінің де өлшеуі бар: “Өлшеуін білмек- бір үлкен керек іс”, - деп жазады.

Құлақтан кіріп бойды алар,

Жақсы ән мен тәтті күй

Көңілге түрлі ой салар,

Өнді сүйсең менше сүй, - деген жолдарда қозғалыс бар жерде, жарық болады, жарық сәулесінен дыбыс шығатыны туралы қағидасы Фараби тұжырымдарындағы айтылған ойлармен сарындас.

Мәселен, Фараби: “Ғаламның көркі-оның иесін танудың жолы” екендігін көрсетсе, Абай: «Жер жүзін безендірген тәңірім шебер», - деп ғалам иесіне тәубе келтіреді.

Талқылау. Әл-Фараби: “Әр адамның ғаламда орны бар”, - деген тұжырымын Абай: “Сен де бір кірпіш дүниеге”, - деп айқындай түседі. Абай қара сөздерінде де осы ойларын айқындай түседі. Оның 7, 17, 27, 38, 43-ші қара сөздерінде Әл-Фарабидің “Интеллект мағынасы жайында” деп аталатын еңбегіндегі “Жан қуаты” деген ұғымды сол қалпында қолданады. Ежелгі хакім ойшылдардың шәкірттеріне айтқан әңгіме-сұхбаты тақырып ерекшелігіне қарай ажыратылады, сондықтан да Әл-Фарабидің интеллект туралы ойлары адамзаттың ақыл-ойының тұжырымы сияқты. Қазіргі психология мен мәдениеттану ғылымында: “Интеллект мәдениеттануда және психология мен философияда тұлғаның мәліметтерді саналы түрде саралап, оған баға берудегі қабілеттің тұрақты ерекшелігін көрсететін ұғым, термин”, - деп көрсетілген [3.,122]. Олай болса Әл-Фарабидің “ақыл”, “қайрат”,

“жүрек”, “қабілет”, туралы философиялық тұжырымдары Абай шығармаларында қайталануы логикалық үндестік екені анық. “Абай философиясын айтқанда “жүрек” философиясын айналып өтуге болмайды”, - дейді Ө.Бекжанов. Мысалы, хәкім Абай он жетінші қара [4.,3] сөзінде: “Қайрат, ақыл, жүрек үшеуі өнерлерін айтысып, таласып келіп, ғылымға жүгініпті. Сонда ғылым бұл үшеуінің сөзін тыңдап болып айтыпты:

- Сен үшеуінің басыңды қоспақ – менің ісім, - депті. Бірақ сонда билеуші әмірші жүрек болсада жарайды. Ақыл, сенің қырың көп, жүрек сенің қаруың көп, күшің мол, сенің де еркіңе жібермейді.

Осы үшеуің басыңды қос, бәрін жүрекке билет деп ұқтырып айтушының аты ғылым екен. Осы үшеуінің бір кісідей менің айтқанымдай табысқандар табанның топырағы көзге сүртерлік қасиетті адам сол” [4.,38].

Абай бұл қара сөзінде қайрат пен ақылдың маңызын бағалау және жүрек әмірінің қуатын ұқтыру туралы былай байыптаған. Ақыл мен қайрат, жүректің өзара пікір сайыс-сұхбаты арқылы саналы тіршілік иесі адамның тұлғалық болмысын даралаған. Қайрат ақымен орындалатын ақыл-адамның жан әлеміндегі құбылыс, яғни, Әл-Фарабидің философиялық тұжырымы интеллект табиғаты зерде, ақыл-ой, парасаты адамның ойлау қабілетінде екенін түйіндеген. Демек, Абай қара сөздерінде адамзаттың ақыл-ойы арқылы қоғам дамитынын “ақыл” ұғымының сапалық деңгейі деген пікірі Әл-Фарабидің ой-тұжырымдарымен үндеседі. Сонымен қатар интеллекттің туа біткен, жүре келе дарыған, тәрбие арқылы пайда болатынын және адам баласы туғаннан ақылды, білімді болып тумайтынын, жүре келе естіп, көріп қана қалыптасатынын Фарабише толғаған.

Әл-Фарабидің ғылым, білімді меңгерудегі зерделік тұжырымдарымен жалғаса түскендей ойлар Абайдың он тоғызыншы қара сөзінде де айқындалады.

“Адам ата-анадан туғанда есті болмайды: естіп, көріп, ұстап, татып, ескерсе, дүниедегі жақсы, жаманды таниды-дағы, сондайлардан білгені, көргені көп болған адам білімді болады” [5.,42] - деген үзіндіде ұрпақтарға дұрыс адам тұлғасын үлгі-өнеге ету мақсатындағы гуманистік ұстанымы да Фарабидің философиялық трактаттарында бар екенін айғақтай түседі.

Өлемдік әдеби байланыс азаматқа тән орталық дәстүрлерді байыта келіп, жаңа игіліктерді тудыратыны белгілі, олай болса Әл-Фараби дүниетанымдағы ойлар Абай шығармаларында жалғастығын тапқаны сөзсіз.

Әл-Фарабидің “Қайырымды қала тұрғындарының көзқарастары” атты еңбегіндегі “Қайрат, ақыл, жүрекке” берген түсінігімен логикалық жалғастығын тапқан Абай шығармалары арқылы осы үш жағдайға тоқталсақ, Абай өзінше түйін жасап, даналықпен қорытқан. Осының өзінен-ақ, Абай даналығының бастау бұлағын Әл-Фарабиден нәр алғандығы сезіліп тұр. Екі ғұламаның даналық үлгілері қабыса келе, үлгі алу, үйрену арқылы көрініс тапқан. Адамзаттың ақыл-ой көгіндегі жарқын жұлдыздардың бірі Фараби ықпалымен Абайдың тәлімдік шығармалар жазуы да кездейсоқ емес. Ой, зерде, парасат дегеніміз интеллект болса, философиялық ой-тұжырым жасаған интеллектік шығармалар кейінгі ойшыл қаламгерлерге үлгі болды.

“Қайрат”, “Ақыл” және “Жүрек” туралы Фарабидің философиялық ой-тұжырымдары Абайдың “Әсемпаз болма әрнеге” атты өлеңінде:

Ақыл мен қайрат жол табар,

Қашқанға да, қуғанға

Әділет, шапағат кімде бар,

Сол жарасар туғанға, - деген жолдарда көрініс тапқаны байқалып тұр. Фарабидің ғылыми тұжырымдары ғана емес, өзекті идеялары кейінгіге зор ықпалын тигізген.

Көрнекті философ А.Қасымжанов: “Мәдениеттің кейінгі дамуына, соның ішінде Шығыс, Орта Азия, Қазақстан, Кавказ халықтарының мәдениетінде Әл-Фарабидің жасаған ықпалы әр тарапты болды және ұзаққа созылды. Түркі тіліндегі Махмұд Қашғаридің және Жүсіп Баласағұнның шығармаларынан тамаша энциклопедист ғалым Әл-Фарабидің рационалистік және гуманистік идеяларының іздері айқын көрінеді”, - деп жазған [6.,100]. Осы пікірге орай, Фарабидің гуманистік идеялары Абай шығармаларынан да көрініс тауып, халық арасына кеңінен тарап жатқан.

Абай “Сегізаяқ” атты өлеңінде дүние ұғымы туралы ойларын Әл-Фарабидің дүниенің сегіз сипатын математикалық тұрғыдан дәлелдеген ойларымен ұштастырылған. Ойымыз дәлелді болуы үшін ғалым А.Машановтың “Әл-Фараби және Абай” атты еңбегінде: “Әл-Фарабидің дүниенің сегіз сипатын математикалық тұрғыдан дәлелдегенін жаза келіп, осы сегіз сипатты Абайдың адам бойынан іздеп, өзі тудырған өлең түрін “Сегізаяқ” деп атаған” [7.,102]-деп жазады.

Абайдың жиырма жетінші қара сөзінде Сократтың шәкірті Аристотельмен болған сұхбаты берілген. Негізгі тақырыбы – Аллаға құлшылық ету. Табиғи дарын иесі, өнер туындыларын жасаушы ақыл-ой иесімен алдымен Жаратушыны салыстыру болса, Абайдың қара сөзіне Сократ сұхбаты негіз болған. Платон мен Сократ тұжырымдарын танымдық мәнермен жеткізген Абай сөздің түйінін де сол қазақ және әлем халықтарының ортақ ұстанымы адамгершілік, имандылық тұрғыда берген. Сондықтан адамзат тарихындағы даналар тұжырымдары өзара логикалық үндестікте болатынын басты бағдар етеміз. Әдебиет теориясы жөнінде әл-Фараби еңбектерінде айтылған ой-пікірлер әлі күнге дейін маңыздылығын жойған жоқ. Өлеңнің әрбір сөздерінің дәстүрлі, мағынасы өздері бейнелеп отырған зат пен құбылысқа сай нұсқалы болуын қалайды. Сонымен бірге, өлеңнің ырғағының, буын, бунақ сандарының шектеулі, өз ретімен болуын талап етті. Шумақ ырғақтарының тәртіппен үйлесімділік табуын, өлең тармақтарының соңы бірдей дыбыстالاتын сөздерге бітуін негіздеп дәлелдеп жазып берді. Сонымен қатар Әл-Фараби ақындардың үш типі болады деп өз еңбектерінде мән бере айтып өткен. Бірінші типке-табиғи дарыны бар, бейнелілік өрнек жасауға шебер, бірақ теориялық жағынан өлең өнерінің қағидаларынан сауаты төмен ақындар, екінші типтегілер деп – өлеңнің теориясын толық меңгерген, бейнелі, шебер сөз өрнегін құрай алатын ақындар тобы, үшінші типке - өзі бағалаған жоғарғыдағы екі топқа еліктейтін ақындар деп атаған.

Әл-Фараби лирикалық жанр түрін мөлшері мен мазмұнына қарап, жүйелеуге болады дей отырып, өз кезіндегі араб-парсы поэзиясында кездескен комедия, айтыс, жұмбақ, сатира, поэтика т.б. түрлерін атап анықтама береді және де грек поэзиясынан орын алған хорей, драма, эпос, трагедия, диаграмма, ритортка, дифирамбы, комедия, ямб, поэма, амфигеноссос, акустиканы жанр түрлеріне сай бағалап, әрқайсысына ғылыми баға, түсінік бере білген. Өмір құбылыстарын терең байыптайтын, шыншыл ақын Абайдың бұл тұстағы үндестігі ақынның өлең теориясына жетік, сөз өнерінің білгірі екендігімен дәлелденеді.

Өлең сөздің патшасы, сөз сарасы,

Қиынның қиыстырар ер данасы.

Тілге жеңіл жүрекке жылы тиіп,

Теп-тегіс жұмыр келсін айналасы,- деп ақын Абай өлеңнің түрі мен мазмұнының көркемдік деңгейін талап етеді. Поэзияның қоғамдағы ықпалды орнын меңзей отырып, тыңдарманның эстетикалық көңіліне дөп келуін, өлең жай сөз емес үлкен өнер екенін, еліктегіш, әсіреқызыл ақындарға “бөтен сөзбен былғамау” керектігін талап етіп, өнерінді шығармашылық биік деңгеймен ұштастырып, халыққа қызмет қыл деген оймен ұштастырады.

Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін,

Жоқ-барды, ертегіні термек үшін

Көкірігі-сезімді, тілі орамды

Жаздым үлгі, жастарға бермек үшін,-деп сөз қадірін, өлеңнің көркемдік қағидаларын биік талғаммен, талант, талап, ізденумен меңгеруді өсиет етеді.

Қорытынды. Қорыта айтқанда, Абай және Фараби шығармаларын салыстыра отырып, ой ұқсастығы байқалып тұрғанын көреміз. Екі ғұламаның есімін ту ету арқылы әлемдік әдеби байланыстар тұрғысынан танып, ойшылдық құдіреттің көзін ашқандай болдық. Абай терең сезім, идея, мазмұн жағынан түгелімен Әл-Фараби ықпалында берілмесе де ой-түйін, түр жағынан өзіне үлгі іздеген. Көркемдік ойлау жүйесімен үндес философиялық ойлары арқылы шынайы шеберлік талғамын танытқан. Десек те, Абай Әл-Фараби өресіне бара алмаған. Хәкім Абай мен Әл-Фараби дүниетанымының үндестігі арқылы әлем әдебиетіндегі гуманистік-эстетикалық көзқарастар жүйесінің бірлігі көркемдік-эстетикалық таным әлеміне жетелейді. Екі ғұламада ақыл мен ойдың кемелдігін өздерінің гуманистік идеялары арқылы дәлелдей алған тұлғалар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 Сүйіншіәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы. – Алматы: Санат, 1997-928 б.-кітап
- 2 Құнанбаев А. Шығармаларының екі томдық жинағы.– Алматы: Жазушы, 2 том, 1986-200 б.
- 3 Ғабитов Т., Құлсариева А., Әлімжанова А. Мәдени-философиялық энциклопедия. – Алматы: Раипет 2007-336 б.-кітап
- 4 Бекжанов Ө. Қазақ әдебиеті газеті. №16, 8 тамыз, 2006 -газет
- 5 Абай қара сөздері мен поэмалары. – Алматы: Ел 1992 -272 б.-кітап
- 6 Қасымжанов А. Әл-Фараби. – Алматы: Қазақ 1994-115 б.-кітап
- 7 Машанов А. Әл-Фараби және Абай. – Алматы: Өркен 1994-192 б.-кітап

References:

1. Süinşäliev H. *Qazaq ädebiatınıñ tarixi*. – Almaty: Sanat, 1997-928 b.-kitap
2. Qūnanbaev A. *Şyğarmalarynyñ eki tomдық jınaǵy*. – Almaty: Jazuşy, 2 tom, 1986-200 b.
3. Ğabitov T., Qūlsarieva A., Ąlınjanova A. *Mädeni-filosofialyq ensiklopedia*. – Almaty: Rapitet 2007-336 b.-kitap
4. Bekjanov Ö. *Qazaq ädebiati gazeti. №16, 8 tamyz, 2006 -gazet*
5. Abai qara sözderi men poemalary. – Almaty: El 1992 -272 b.-kitap
6. Qasymjanov A. *Äl-Farabi*. – Almaty: Qazaq 1994-115 b.-kitap
7. Maşanov A. *Äl-Farabi jäne Abai*. – Almaty: Örken 1994-192 b.-kitap

МРНТИ 17.82.82

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-7804.60>

Көшекoва А. ¹

¹ *Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан*

АТ – ЕР ҚАНАТЫ

Аңдатпа

Көшпелі өмірдің көсемі болған халқымыз қашанда төрт түлік мал ішінде жылқыны төресі етіп, ерекше бағалаған. Оны халықтық салт-дәстүріміздің, дүниетанымымыздың тамаша көрінісі ретінде балап, адам тәрбиесінде де алар орнын көрсетіп, өзіне тән ерекшеліктерін айқындай білген. Мақалада әлем халықтары туындыларында наным-сенімдеріне сай екі әлемді байланыстырған образы, болмысындағы қасиеті, адамдар өмірінде алған орны жөнінде айтылған. Сонымен бірге, ертегілік сюжетке құрылған қазақ батырлық жырлары үлгілерінде де және батырлық эпостарында да бейнесі дараланып, жиі орын алатын сарындар туралы да мәліметтер келтірілген. Дала төсін күңіреніп шауып, елін қорғаған қаһармандардың мақсатқа жетер жолдағы сенімді серігіне айналған сәйгүліктердің тамаша тұлғасы, қиын қыстау кезеңдегі батырдың ауыртпалығымен ортақтаса білуі, оған халық құрметімен ықыласы бейнелі байламдар арқылы жеткізілген.

Түйін сөздер: ат, эпикалық сарын, батырлық жыр, мифология, қанатты ат, тұлпар бейнесі

Koshekova A. ¹

¹ *Kazakh National Women's Pedagogical University,
Almaty, Kazakhstan*

HORSE - SADDLE WING

Abstract

Our nomadic way of life has always considered and appreciated a horse among four herds. He accepted this as an excellent reflection of national traditions and worldview, showing his role in educating a person and revealing his specifics. The article describes in the works of the peoples of the world the image, the quality of their being, a place in the life of people connecting the two worlds in accordance with their beliefs. In addition, in the examples of Kazakh heroic poems and heroic epics, the plot of the fairy tale is presented, as well as details of motifs that are often found. The warrior hero, who defeated the steppe in the region and defended his country, became a reliable Togolese companion, able to share the hero's burden in difficult times, transmitted through the symbolic respect and sympathy of the people.

Keywords: horse, epic motive, heroic song, mythology, winged horse, image of a horse

Кoшекoва А. ¹